

STUDENTSKÉ HNUTÍ PROTI ÚSTUPKŮM A PORAŽENECTVÍ

Jedním z významných impulsů pohybu československé společnosti z přelomu let 1967–1968 byla vedle konfliktu ve vedení KSČ a spisovatelského sjezdu i strahovská demonstrace vysokoškolských studentů.¹ Když se nedočkali nápravy v dodávce elektrického proudu do svých kolejí, vyšli do ulic s heslem „Chceme světlo!“ Politická moc, která v téže chvíli prožívala vnitřní otřes, pochopila toto heslo jako volání po svobodě, tedy jako útok na své postavení, a zasáhla s nebyvalou tvrdostí. Pokusy o oficiální interpretaci těchto událostí neměly dlouhého trvání. Počátkem roku 1968 se staly předmětem veřejné diskuse a kritiky předlednového systému.² Studentská akce tak stála u zrodu Pražského jara 1968.

Konflikt se zpočátku odehrával ještě na půdě ČSM. Od března 1968 se však i tady výrazně projevil snahy o emancipaci, které vyústily v autonomní organizaci vysokoškoláků – *Svaz vysokoškolského studentstva Čech a Moravy*. V tomto smyslu předstihla studentská aktivita decentralizační proces v ostatních oblastech společenského života.

Ani vlastní studentská organizace se však nekonstituovala ve všech vysokoškolských centrech současně. Klíčové postavení měly fakultní výbory v Praze a v Brně. V některých případech, jako např. v listopadové stávce, prokázaly určitý předstih také

1 Takto, jako jeden ze tří zdrojů společenského pohybu, poprvé charakterizoval studentské hnutí P. Pithart (pseud. J. Sládeček). Viz *Svědectví*, XIV, 1978, č. 56, s. 608 a n.

2 Srov. čl. Logika nepravdy. *Univerzita Karlova*, 9.12.1967; H. Klítmová – J. Kavan: Jak to bylo s těmi vysokoškoláky. *Literární listy*, 1968, č. 2, s. 6–7; Lepší nemluvit. *Sešity pro mladou literaturu*, 1968, č. 17, s. 56 aj.

v Olomouci a později sehrály důležitou roli i studentské parlamenty v Českých Budějovicích. Zástupci všech fakult se zúčastnili 22.–23. března 1968 aktivu ČSM v Brně, kde schválili program na vytvoření samostatné studentské organizace a zároveň vyslovili požadavek na její federalizaci.³

Ještě 25. května se konal ustavující sjezd nové organizace, která přijala název *Svaz vysokoškolského studentstva Čech a Moravy*. Vzápětí se uskutečnily volby zástupců do akademických rad a vysokoškolského parlamentu, ale svébytné studentské organizace se v pravém slova smyslu konstituovaly až s počátkem nového školního roku pod dojmem srpnové invaze.⁴

Nebylo to bez obtíží. Řada dosud aktivních studentů se vzdala činnosti, mnozí emigrovali. Živelný odpor k okupaci však přivedl do studentských organizací i ty, kteří až dosud stáli stranou a jejichž organizační schopnosti se projevily právě pod tlakem mezní situace. V krátké době se tak zformovalo hnutí, jehož význam spočíval v jeho územním rozložení (mělo svá centra ve všech krajích republiky) a v neposlední řadě i v jeho početnosti. Ve školním roce 1968–1969 byl tento stav následující:⁵

Místo	Vysoká škola	Počet posl.
P r a h a	Univerzita Karlova	11 188
	Univerzita 17. listopadu	201
	ČVUT	9 858

3 Zúčastnil jsem se tohoto aktivu, stejně jako všech hlavních akcí Svazu vysokoškolského studentstva. Pokud neuvádím jinak, opráím se o své záznamy z té doby a svou diplomní práci *Prameny k dějinám vysokoškolského hnutí v jižních Čechách*, Pedagogická fakulta Č. Budějovice 1969.

4 Velké studentské akce z března a května 1968 (manifestace na podporu demokratizačního procesu, studentské majáles) měly převážně ještě spontánní charakter. ČSM už fakticky neexistoval a nová organizace se ještě plně neprojevila. Rychle se však zformovala na zásadě protiokupačního postoje. Tiskový orgán *Student* také jako jeden z prvních vyjádřil 27. srpna ostrý protest proti moskevskému protokolu. Tento radikálně nekapitulantský postoj prolínal pak celou další činností SVS a vyvrcholil listopadovou stávkou.

5 *ÚSD ČSAV, SVS Č. Bu.*, cyklostylovaný Přehled počtu studentů na vysokých školách, s. 1–3.

	VŠ chemicko-technologická	1 863
	VŠE	3 565
	VŠZ	2 747
	AMU	457
	AVU	143
	Vysoká škola um. průmyslová	238
	Husova fakulta	53
	Komenského ev. bohoslov. fakulta	67
Brno	U J. E. Purkyně	5 002
	VUT	7 246
	VŠZ	3 380
	JAMU	159
Liberec	VŠ strojní a textilní	488
Ústí n. L.	pedagogická fakulta	924
Plzeň	UK – lékař. fakulta	924
	pedagog. fakulta	763
	VŠ strojní a elektrotechnická	1 191
Č. Budějovice	VŠZ	1 014
	pedagog. fakulta	767
Hradec Králové	UK – lékař. fakulta	854
	pedagog. fakulta	798
Pardubice	VŠ chemicko-technologická	917
Ostrava	VŠ báňská	1 953
	pedagog. fakulta	1 159
Olomouc	Palackého univerzita	4 200

V čele SVS stálo předsednictvo (předseda, místopředseda a 13 členů) se sídlem v Praze 1, náměstí Maxima Gorkého 24. Vrcholným orgánem byl kongres jako shromáždění zvolených zá-

stupců všech fakultních jednotek. V době mezi dvěma kongresy (období dvou let) byl nejvyšším zastupitelským sborem svazu parlament, který se skládal ze zástupců fakult (každá fakulta měla jednoho delegáta). Autonomním orgánem SVS byla dále městská centra, sdružující fakultní a školní jednotky, v jejichž čele stála akademická rada. Kontrolní a revizní funkci vykonávala dozorčí rada a vzniklé spory měl řešit smírčí soud volený kongresem. V listopadu 1968 se v jednotlivých vysokoškolských městech ustavily také akční a stávkové výbory a zvláštní výbory pro spolupráci s dělnictvem – tzv. koordinační centra.⁶

První akcí, kterou se Svaz vysokoškolského studentstva prezentoval na veřejnosti, bylo položení věnců na hrob prezidenta Beneše v Sezimově Ústí 27. října 1968. V některých vysokoškolských centrech připravoval SVS na 28. říjen studentský průvod a slavnostní shromáždění. Průvod ani jinou veřejnou manifestaci národní výbory nepovolily. Když ale potom věnovaly mimořádnou péči výzdobě k oslavám 7. listopadu, pobouřilo to studentskou obec natolik, že se poprvé od strahovských událostí dostala do konfliktu s policií.⁷ Bylo jen otázkou času, kdy tyto spontánní akce jednotlivých studentských parlamentů přerostou v jednotné koordinované vystoupení.

K tomu došlo u příležitosti Mezinárodního dne studentstva 17. listopadu 1968. Shodou okolností se ve stejné době (14.–17.11.) odbývala ještě jedna závažná událost – listopadové plénum ÚV KSČ. I když se Dubčekovu vedení podařilo získat Brežněvův souhlas s návrhem kompromisní rezoluce,⁸ která byť s výhradami, ale přece jen akceptovala obrodný proces, pro veřejnost znamenala ústup od polednové politiky. Tento konflikt s „vědomím předsrpnových cílů“⁹ se nejhloběji projevil v řadách vysokoškolského studentstva.

6 *Tamtéž*, Stanovy SVS. Srov. *Studentské listy*, 1969 č. 1, s. 7.

7 *ÚSD ČSAV, SVS Č. Bu.*, konvolut spisů a tiskové ohlasy událostí 7.11.1968.

8 *Osem mesiacov Pražskej jari. 21. august 1968*. Bratislava, vyd. Osveta, 1990, s. 212.

9 Lederer, J.: *Jan Palach. Zpráva o životě, činu a smrti českého studenta*. Praha, Novinář 1990, s. 62.

Už před zasedáním pléna a v jeho průběhu přišly na ÚV KSČ tisíce rezolucí ze závodů, zemědělských družstev, vědeckých pracovišť, uměleckých kolektivů a škol. Tyto rezoluce vyjadřovaly naději na udržení demokratizačního kursu, a zejména stanoviska vysokoškolského studentstva se vyznačovala rozhodnými výzvami k jeho obraně. Tato očekávání a požadavky veřejnosti listopadové plénum nesplnilo. Bezprostřední odezvou byla studentska stávka.

O této eventualitě se v SVS debatovalo několik dní. Olomoučtí také vstoupili do stávky už 15.11. Impuls k celostátní akci však dali pražští studenti na shromáždění k 17. listopadu. Rozhodli se, že po tři dny zůstanou na fakultách a symbolickou stávkou zdůrazní své požadavky zformulované do „studentského desatera“.¹⁰ V zásadě šlo o hutné vyjádření zásad Akčního programu KSČ, reakci na srpnovou invazi a její politické důsledky. To samo o sobě překračovalo úzce stavovský horizont studentského hnutí; navíc jako nový prvek se tu objevila vazba na dělnictvo.¹¹

Na výzvu pražského vysokoškolského centra vstoupili do stávky studenti v Brně a ve všech dalších vysokoškolských městech. Ne všude ovšem zastihla tato výzva studentské parlamenty připravené. Např. prohlášení SVS v Č. Budějovicích ze 17.11. uvádělo jako první důvod ke stávce solidaritu s ostatními vysokoškoláky Čech a Moravy, aniž by obsahovalo vlastní programové zdůvodnění.¹² Podobně „zaskočení“ událostmi byli i jinde, avšak během stávky hnutí neobyčejně rychle zrálo. Studenti si uvědomili slabost samostatné akce a začali hledat spojení s ostatními sociálními a politickými silami. Už v průběhu stávky navazovali v jednotlivých krajích kontakty se závodními organizacemi ROH, které pak trvaly i po skončení stávky. Výsledkem těchto snah bylo např. podepsání „Dohody o akční jednotě a vzájemné informovanosti“ mezi SVS PEF, VŠZ v Č. Budějovicích a zástupci průmyslových závodů, dohoda SVS s Čs. odboro-

10 Srov. dok. č. 3, pozn. 3.

11 Studentské hnutí tehdy projevilo porozumění pro rady pracujících a dělnické odbory se stejným pochopením uzavíraly dohody o solidaritě se studenty.

12 Dok. č. 3.

vým svazem pracovníků kovoprůmyslu, s Federací lokomotivních čet aj.¹³ Na těchto základech pak vznikala tzv. koordinační centra – společné orgány studentů a dělníků.

Příznačné bylo, že požadavky stávkujících studentů nesměly být publikovány, ale přesto s nimi byla veřejnost dokonale seznámena. Stávka proběhla za „zavřenými dveřmi“ fakult, ale za otevřených sympatií všech vrstev národa. „Na rozdíl od stále vágnějších slibů stranického vedení, které stále důrazněji zdvihalo varovný prst,“ napsal Jiří Vančura, „odpovídala myšlenka stávky všeobecnému občanskému mínění.“¹⁴

Uvnitř studentského hnutí však po 21. listopadu vzrůstala skepse. Účastníci stávky si uvědomovali, že svým vystoupením v podstatě ničeho nedosáhli. Z pocitu bezmoci se na jedné straně rodila hořkost poraženectví a na druhé straně vzepjatý radikalismus. Nejlépe to vyjadřuje konfliktní situace na filozofické fakultě UK v Praze. Tam působila radikální skupina Kosmopolitas, jejíž členové prosazovali stávku bez časového omezení a společné vystoupení s dělníky za rozhodný zvrat ve vývoji. Skupina se dostala do rozporu s vedením SVS a vyvodila z toho závěr, že za těchto okolností není velká kolektivní akce možná, a tak nezbývá než aktivita malých skupin a jednotlivců.¹⁵

To se projevilo nečekaně brzy, když v lednu následujícího roku vzplanuly oběti Jana Palacha a Jana Zajíce. Nevelké skupiny studentů v Brně, Č. Budějovicích a v Praze zahájily hladovku na protest proti politice, která „začala zabíjet“.¹⁶ Sebeobětování dvou studentů bylo zoufalým pokusem, který oslovil celý národ a svým způsobem i politické vedení, jež tak pocítilo svou propastnou izolovanost. Politická moc odvozená z vůle Moskvy směřovala jinam než vůle národa. Stranické a státní vedení volilo první ze dvou cest z obavy, aby se krize ještě více neprohloubila, ale nakonec se samo stalo její obětí.

13 ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.

14 Vančura, J.: *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*. Praha 1990, s. 119.

15 Lederer, J.: *c.d.*, s. 63.

16 Dok. č. 8.

Krise postihla i vysokoškolské hnutí. Vyvrcholila v dubnu 1969. Studenti, pobouřeni výsledky dubnového pléna ÚV KSČ, vyhlásili protestní stávkou. Sáhli k tomuto kroku v domněni, že bude impulsem k akci většího dosahu. Nestalo se tak. Mnozí ze studentů sami rezignovali na účast ve stávce a odezvy ze závodů (po zkušenostech s neúspěchem generální stávky na podporu J. Smrkovského) nedávaly naději na podporu. Akční výbor vysokoškoláků byl už pod tlakem vedení fakult, která stávkou odmítla a nařídila od pondělí 21.4.1969 pokračovat ve výuce. Organizátoři podleli nátlaku a stávkou 20. dubna večer ukončili. V Č. Budějovicích přijali „Teze o politické situaci“, v jejichž závěru čteme:¹⁷

„Špatný odhad situace zavedl nás tam, kde jsme, totiž do izolace, která je velmi nebezpečná. Antiintelligenční propaganda šířená houževnatě po dvacet let má totiž hluboké kořeny a může být snadno obnovena. Znamená to tedy přiznat chybu, stávkou odvolat, volit formu denního tlaku zdola. Přijmout daná pravidla hry, pronikat do struktury zdola a snažit se v mezích možností obhajovat a prosazovat akademické svobody. Snažit se udržet si pozice vytvořené na školách a ve společnosti. Nezbyvá než držet pozice a čekat na nový Leden.“

Tento poslední pokus o studentskou stávkou už byl výrazně konspirativní. Pokyny převáželi kurýři a zprávy se šířily ústně nebo byly šifrovány tak, že určité věty znamenaly pokyn k určitým akcím. Proto je také stávka tak málo zastoupena v písemných pramenech. Probíhala pod soustředěným tlakem normalizované moci, infiltrace StB a nejrůznějších difamací, podle nichž byla údajně řízena „západními centrály“.¹⁸

Za této situace už nebylo možné vstoupit do otevřeného konfliktu. Tak bylo poznamenáno i první výročí okupace. Přesuny vojsk, pochody milicí, opatření ve sdělovacích prostředcích, to

17 ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu., Teze o politické situaci 20.4.1969 večer.

18 V Č. Budějovicích se např. šířila zpráva, že do areálu kolejí dojíždí bílý mercedes, z něhož studenti dostávají pokyny k násilnostem. Zajímavé je, že podobný argument používala policejní moc při zdůvodňování ozbrojeného zásahu 21. srpna 1969 v Praze.

vše vypovídalo o pravém stavu věcí. Tehdy se studenti a dělníci pokusili obdobně jako 28. října 1939 o tichou a hrdou manifestaci vnitřně nepokořených. Demonstrace moci byla nad očekávání tvrdá. Moc ovládla pozice a nic už jí nestálo v cestě. Většinu společnosti zmrazil strach, který roztál až v listopadových dnech 1989.

Pavel Kadrmas

1

1968, listopad, Praha. – Text, kterým SVS vyhlásil Dohodu o solidaritě studentů, profesorů a zaměstnanců vysokých škol. Strojopis A4.

SVS¹ vyhlašuje dohodu o solidaritě²

Záruky osobní bezpečnosti a právní jistoty československých občanů netkví dnes pouze v pevném postoji vlády a všech vedoucích orgánů státu, ale i v pevném a jednotném postoji všech skupin obyvatelstva, v jejich rozhodnosti, vzájemné solidaritě, o něž se postoj vlády také především opírá. Vedení snahou posílit mezi všemi studenty, profesory a zaměstnanci vysokých škol a tím i mezi všemi občany státu pocit bezpečí a právní jistoty, učinili a vyhlašují podepsaní studenti, profesori a zaměstnanci vysokých škol toto rozhodnutí:

„Kdyby se jediný student, profesor nebo zaměstnanec vysoké školy v Čechách nebo na Slovensku stal obětí perzekuce, pronásledování nebo trestního stíhání pro své názory, pro svůj původ, pro svou veřejnou nebo vědeckou práci, považovali by to všichni podepsaní za útok proti celé československé vysokoškolské obci a svůj nesouhlas by kolektivně projeвили způsobem, který by účinně posloužil boji o opětné zjednání práva.“^a

Disponující různými možnostmi, jak svůj nesouhlas vyjádřit – od protestních meetingů přes různé akce, až po TOTÁLNÍ VYSOKOŠKOLSKOU STÁVKU – rozhodli se podepsaní, že bude-li to nutné, využijí těchto svých možností, a v případě nespravedlivého pronásledování kohokoli z podepsaných, budou proti tomu tím způsobem, na němž se z jejich pověření shodnou, jako

na v dané situaci nejvhodnějším a neúčinnějším, představitelů jednotlivých fakult a vysokých škol. [Dohodnutý akt pak podepsaní uskuteční bez ohledu na všechna eventuelní poškození, která jim z toho vyplynou.]^b

Záruky normálních podmínek pro svou práci a osobní bezpečnost neshledávají podepsaní jen ve své takto konkrétně vyjádřené solidaritě, nýbrž v solidaritě celonárodní a především ve své jednotě s dělníky. Všichni podepsaní věří, že se nestane nic, co by je k takové kolektivní akci donutilo, domnívají se však, že je přesto užitečné uzavřít a vyhlásit tuto vzájemnou dohodu, protože v ní spatřují jednu z cest, jak dnes v sobě navzájem posilovat pocity jistoty, tak potřebné pro klidnou práci, ke studiu, a jak čelit případným obavám kohokoli ze svého kruhu, že vstane-li proti přesile nespravedlivých, bude sám opuštěný a bezmocný.

Síla našeho lidu tkví dnes víc než kdykoli dosud v jeho jednotě, a jednotni jsou lidé natolik, nakolik jsou odhodláni bezpráví páchané na jednom přijímat jako bezpráví páchané na všech.

Podepsaní studenti, profesori a zaměstnanci vysokých škol považují za prospěšné toto své odhodlání si navzájem stvrdit svými podpisy.

[...]^c

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu.

- 1 SVS je zkratka Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy. Podle preambule stanov přijatých na ustavujícím kongresu v Olomouci 26.5.1968 je „dobrovolnou organizací fakultních jednotek“. Tyto stanovy schválilo ministerstvo vnitra rozhodnutím č. NV-III/3-1976/68 ze dne 21.9.1968.
- 2 Podle poznámky na rubu jedné verze dochované v archivu SVS v Č. Budějovicích projednalo českobudějovické předsednictvo SVS tento dokument 15.11.1968. Znamená to, že text vznikl nejpozději den před tím, ne-li dříve. Dosavadní znění přetiskly *Studentské listy*, 1969, č. 1, s. 7 (25.2.).
- a *Studentské listy*, 1969, č. 1, s. 7 graficky zvýrazňují tuto pasáž sazbu velkými písmeny.
- b Tato věta je v českobudějovické verzi podtržena. *Studentské listy* ji nezvýrazňují.
- c V přetisku ze *Studentských listů* je na tomto místě připojena datace: listopad 1968.

2

1968, listopad, Praha. – *Provolání ke stávce vypracované na fakultě sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy. Cyklostyl A4. [...]a*

Provolání ke všem profesorům, studentům
a zaměstnancům vysokých škol

Studenti všech vysokých škol jsou rozhodnuti vstoupit do stávky, kterou považují za jeden z krajních projevů protestu, za těchto okolností:

1. Stávku může odhlasovat jedině plénum akčního výboru pražských studentů. Tím nevylučujeme možnost celofakultní stávky za specifické fakultní zájmy, jakými jsou např.: svoboda tisku, svoboda shromažďovací, ochrana akademických funkcí-nářů atd.

Stávku považujeme za účelné vyhlásit tehdy, jestliže politická situace bude adekvátní některé z těchto potenciálních alternativ.^b

a) Jestliže současné politické vedení zůstane v čele státu pouze formálně a bude donuceno vývojem situace k dalším politickým i společenským ústupkům. V tomto případě vyhlášíme dlouhodobou okupační stávku fakulty. Tuto formu stávky vyhlášíme i v případě, že by se dělníci pro stávku nerozhodli, s výhradou, že tak učiníme až po předběžné konzultaci se stávkovými výbory ostatních fakult a akademickými funkcionáři.

b) Jestliže by se dělníci rozhodli pro stávku, hájící tím své specifické zájmy a celonárodní zájmy politické, mohou počítat s tím, že studenti všech fakult jejich stávku podpoří.

c) Jsme rozhodnuti jít do stávky také za těchto okolností, jestliže druhý signatář Moskevské smlouvy jakýmkoliv způsobem poruší dojednaná ustanovení.¹ I pro tento případ platí statut okupační stávky, která je jediným legálním projevem nesouhlasu, při kterém nemůže dojít k střetnutí s ozbrojenou mocí.

d) Do stávky vstoupíme i v tom případě, bude-li hrubě omezena osobní svoboda kteréhokoliv akademického funkcionáře nebo studenta. Tím se připojujeme k rezoluci „O solidaritě“, kterou vydal koordináční výbor tvůrčích svazů.²

Jestliže plénum akčního výboru pražských studentů rozhodne o vyhlášení stávky, pak připadají v úvahu tyto její alternativy:

1) Stávka generální – dělníci a studenti.

2) Stávka okupační.

ad 2) Celofakultní okupační stávka

Bude vyhlášena a řízena akčním výborem pražských studentů a potrvá až do odvolání tímto orgánem. Za výjimečného stavu, plynoucího ze stávky, přijímáme tato opatření:

a) Studenti budou kontrolovat fakulty 24 hodin v průběhu celé stávky.

b) Služby u vchodu musí být organizovány.

c) Ustavené fakultní spojky budou zajišťovat potraviny, lehátko a další věci, nutné k dlouhodobému pobytu na fakultě. (Vyzýváme všechny studenty, kteří mají možnost cokoliv v tomto smyslu zajistit, aby se hlásili u akčních výborů na fakultách.)

d) Na dlouhodobý pobyt na fakultách v případě vyhlášení stávky se všichni připraví již v neděli 17.11.1968.

Je nutné, aby každý nosil stále při sobě občanský průkaz a index.

e) Bude-li kdokoliv svědkem zatčení studentů fakulty či svědkem jiného incidentu, je povinen ohlásit to o k a m ž i t ě na informačním středisku na fakultě sociálních věd a publicistiky v č. 105.

Prohlašujeme, že jsme odhodláni v případě napadení fakult bránit se všemi dosažitelnými prostředky.

Rezoluci vypracovala fakulta sociálních věd
a publicistiky UK

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu.

a K textu Provolání je připojena krátká průvodka 21x13 cm s textem: „Leták. Akční výbor vysokoškolských studentů vyslechl provolání fakulty sociálních věd a publicistiky k otázce okupační stávky a po jednomyslném schválení jej doporučil k přijetí na fakultách. Toto provolání je otištěno na přiloženém papíru.“ Vpravo dole je razítko SVS a při horním okraji poznámka tužkou: „dne 15.11. projednalo tento dokument předsednictvo SVS v Č. Budějovicích“.

b V exempláři z archivu SVS v Č. Budějovicích je tento odstavec podtržen červenou vlnovkou. Také písmena a, b, c, d, označující čtyři následující alternativy jsou v této verzi červeně zakroužkována, přičemž označení pís-

mene a je nápadnější. Není ovšem jasné, zda je to písarská nahodilost nebo významový akcent.

- 1 V té době ovšem veřejnost neznala „dojednaná ustanovení“ moskevského protokolu. Ta byla přísně utajena, takže bylo možné usuzovat na jejich obsah jen z povšechného komuniké. Z něho měly nejen pro studentské hnutí, ale pro celou čs. společnost zásadní význam dvě formulace: 1. „Sovětská strana vyjádřila své porozumění a podporu pozici a vedení KSČ i Československé socialistické republiky, které je rozhodnuto vycházet z usnesení přijatých na lednovém a květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ...“ 2. „Bylo dosaženo dohody o podmínkách odchodu... vojsk z území ČSSR v závislosti od normalizace situace v ČSSR.“ (c.d. *Sedm pražských dní*, s. 298 n.) Jedině k nim se také, i přes jejich vágnost, vztahoval koncept tohoto odstavce studentského Provolání.
- 2 Aktiv spisovatelů konaný 31.10.1968 v Praze přijal kromě Prohlášení (viz dok. č. 21) také Dohodu o solidaritě. Tento dokument, který v dalších dnech projednaly jednotlivé tvůrčí svazy, se stal základem společného postupu kulturní a občanské fronty, aby nikdo nemohl být stíhán pro své přesvědčení a názory. – *Listy*, 1968, č. 2, s. 2 (14.11.). Cit pro solidaritu byl v té době značně vyvinutý. Do redakcí Listů a Reportéra docházelo množství dopisů ze závodů, které nabízelý pomoc i to, že se existenčně postarají o novináře, kterým by režim znemožnil výkon povolání. – *Listy*, 1968, č. 3, s. 2 (21.11.).

3

1968, 17. listopadu, České Budějovice. – *Leták vysokoškolských studentů „Do stávky“*. Cyklostyl A4.

Vysokoškoláci Vysoké školy zemědělské a Pedagogické fakulty v Čes. Budějovicích vstupují od pondělí 18. listopadu 1968¹

DO STÁVKY!

PROČ?

Tímto vyjadřují svou solidaritu s obdobným postupem SVS a všech fakult v Čechách a na Moravě.²

Zároveň chtějí demonstrovat, že vysokoškolské studentstvo je aktivní společenskou silou, která citlivě reaguje na všechny politické problémy dneška.

Závěrečná rezoluce listopadového plenárního zasedání ÚV KSČ řeší pouze část palčivých problémů dnešní doby.

Přesto plně stojíme za všemi kladnými stránkami této rezoluce a důsledně žádáme její plnění i těmi, kteří na plénu ÚV

vystoupili s odlišnými názory a dosud zastávají významné mocenské pozice.

Řada životně důležitých zájmů nás i všeho lidu však zůstává i nadále neřešena.

Proto ž á d á m e , !!! !!! !!! !!!

aby stranické a státní orgány tyto otevřené problémy včas a nekompromisně řešily.

Jedná se zejména o tyto požadavky:³

1. Za základ naší budoucí politiky pokládat další rozvíjení Akčního programu strany, přijatého na dubnovém plénu ÚV KSČ.

2. Nedopustit návrat ke kabinetní politice; umožnit všem pracujícím aktivní účast již při tvorbě politiky a poskytovat jim dostatečné množství informací.

3. Zaručit nedotknutelnost základních lidských práv, zejména svobody slova, tisku a ostatních sdělovacích prostředků, jakož i svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby.

4. Zaručit osobní a právní jistotu občanů, svobodu shromažďovací a spolčovací na základě zákonných úprav.

5. Nadále neodkládat svolání XIV. sjezdu strany a sjezdu České komunistické strany, přípravu voleb do všech zastupitelských orgánů státu. K tomu vytvořit takové podmínky, aby si lid mohl svobodně zvolit ty představitele, kteří mají jeho důvěru. Věříme, že bude-li se strana o důvěru lidu ve své denní práci neustále ucházet, jistě ji neztratí.

6. Pro urychlené zavedení nové hospodářské soustavy vytvořit podmínky tím, že ve vedoucích hospodářských funkcích budou takoví pracovníci, kteří mají pro tuto práci odpovídající schopnosti.

7. Žádáme, aby vláda ČSSR ve svých jednáních dosáhla stanovení závazného termínu o úplném odchodu cizích vojsk z našeho území.

8. V zahraniční politice uznáváme nutnost naší sounáležitosti k socialistickému táboru, žádáme však, aby zde byly nastoleny zásady plné rovnoprávnosti, suverenity a možnosti řešení specifických problémů jednotlivých zemí na základě jejich odlišných podmínek.

J A K ?

Těchto cílů chceme dosáhnout naší aktivní účastí ve veřejném životě. Chceme spolupracovat se všemi složkami Národní fronty a se všemi vrstvami naší společnosti, zejména pak s dělnickou třídou, kterou považujeme za páteř naší společnosti.

K prosazení těchto požadavků chceme použít všech legálních prostředků.

Od našich vytyčených požadavků se zavazujeme neustoupit a pro šťastnější život naší generace je permanentně prosazovat a svou prací uskutečňovat.

Akademická rada
pedagogické fakulty Vysoké školy zemědělské
České Budějovice

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.

- 1 Jako první vstoupili do stávký olomoučtí vysokoškoláci, kteří tak učinili už 15.11.1968.
- 2 Srov. dok. č. 2. – Akademická rada obou českobudějovických fakult, které podepsaly tento leták, vycházela stejně jako ostatní vysokoškolská centra z Prohlášení pražských fakult: „Poprvé po dvaceti letech vystupujeme my, vysokoškolští studenti, ve společné politické akci jako společenská síla, se kterou je třeba počítat a která je součástí dnešní politické reality. Tato akce má prokázat naše odhodlání a schopnost účastnit se politického života. Vysokoškolští studenti reprezentovaní AVPS a SVS se rozhodli vstoupit dne 18.11.1968 do okupační stávký...“ Pozdější přetisk v časopise *Studentské listy*, 1969, č. 1, s. 7 přinesl pod názvem „Studentské desatero“ jen programové body a úvodní komentář nahradil formulací, že „důvodem k vyhlášení stávký byla zhoršující se situace v politice a narůstání počtu jevů, které ohrožovaly výsledky polednové politiký“.
- 3 Pražský dokument citovaný v pozn. č. 1 měl nepochybně inspirativní význam pro jednotlivá vysokoškolská centra; nikde však nebyl uplatněn mechanicky. Projevilo se to i v odlišné formulaci základních požadavků. Českobudějovický leták např. nedodržuje pražské „desatero“ a má jen 8 bodů, z nichž se nápadně s celostátní předlohou shodují jen první čtyři. Celé znění „Studentského desatera“ viz oddíl „Odbory a heslo generální stávký...“, dok. č. 4, pozn. 4.

4

1968, 18. listopadu. Praha. – Otevřený dopis dělníkům a rolníkům, v němž stávkující studenti vysvětlují smysl a cíl své akce. Cyklostyl A4.

Vážení soudruzi dělníci a rolníci,
v důsledku kusé a velmi omezené informace našich sdělovacích prostředků kolují mezi naší veřejností různé výklady motivů a smyslu stávky pražských vysokoškolských studentů. Proto se my, stávkující studenti, na Vás obracíme otevřeným dopisem, ve kterém Vám chceme vysvětlit průběh i pravou příčinu naší stávky.

Stávka byla vyhlášena pod vlivem situace, která se vytvořila v našem politickém životě v současné době. Stávka má čistě lokální charakter a probíhá přímo v prostorách našich vysokých škol. Nemá charakter destruktivní a nenaruší kvalitu našeho dalšího studia. Se stávkou jsou solidární i naši učitelé. Udržíme pořádek na fakultách vlastními silami; v žádném případě nebude poškozeno zařízení ani prostory fakult ani nebude narušen veřejný pořádek. Prokazujeme uvědomělou a organizovanou kázeň i v této mimořádné akci, jakou je naše stávka.

Co nás vedlo k rozhodnutí vyhlásit stávku? Tak jako drtivá většina našich pracujících jsme hluboce znepokojeni tím, že tak zvaná současná realita svazuje stále více náš svobodný socialistický a demokratický život, který jsme nastoupili po lednu a který byl jasně vyjádřen Akčním programem KSČ. Naučili jsme se posuzovat politiku nikoliv podle slov, usnesení, prohlášení, slibů atd., ale podle činů a činnosti našich představitelů, vládních či stranických orgánů, bratrských stran či vlád spřátelených zemí. Nepovažujeme proto ještě za vítězství pravdy, demokratického a humanního socialismu ani za vítězství progresivních, charakterních a čestných komunistů, když se jim například podaří prosadit do závěrečné rezoluce zasedání pléna ÚV KSČ některé formulace, které vzbuzují naděje, že demokratický polednový vývoj bude přece jenom pokračovat, že není návratu k předlednovým poměrům atd.¹, když na druhé straně v konkrétních činech není respektována například spontánní touha a přání našeho lidu, aby vedoucí funkce nezastávali lidé, kteří ztratili

důvěru lidu, ať již z důvodů politické či odborné, charakterové nebo biologické neschopnosti. My všichni víme velice dobře, kdo jsou ti neschopní funkcionáři nahoře i dole. Nechceme nikomu ubližovat, křivdit, chceme jenom připomenout, že rozhodující nejsou subjektivní záměry či postoje jednotlivců, ale objektivní dopad jejich činů či činností. Z tohoto hlediska posuzujeme kvalitu práce předních funkcionářů i orgánů.

Akční program je vynikající dokument, který jsme přijali s uspokojením. Moskevské protokoly i dokument o dočasném pobytu cizích vojsk na našem území jsme přijali jako „tvrdou realitu“ pro početně malý národ v centru Evropy v současném mocensky rozděleném světě. Ale nechceme v žádném případě přistoupit na to, že je nám slovy přisuzována suverenita a samostatnost, a ve skutečnosti je na nás vytvářen soustavný tlak zvenčí – například v tom, kdo má zastávat tu či onu vedoucí funkci a nebo kdo ji vykonávat nemá, zda XIV. sjezd KSČ má či nemá být nyní, nebo později, zda může být sjezd českých komunistů či nikoli, zda má ten či onen časopis vycházet nebo se má zakázat, zda se ve sdělovacích prostředcích může hovořit otevřeně či nemá.

Nechceme se v žádném případě smířit s tím, že se slovy přiznává například nutnost otevřené politiky vůči lidu, a ve skutečnosti jsou informace o činnosti a problémech vedoucích představitelů a orgánů stále menší a menší, že se dokonce nejvyšší představitelé naší strany a státu, kteří mají upřímnou a plnou podporu našeho lidu, bojí hovořit otevřeně o svých problémech a starostech před svým lidem. Je otázka, před kým se bojí hovořit. Před svým lidem, který je bezvýhradně podporuje, nebo se bojí někoho jiného? Máme vážné obavy, že tento jejich strach je může odtrhnout od lidu, že jim přestaneme jednou rozumět a že tak mohou jednou přestat vykonávat politiku pro nás a začnou, aniž si to budou uvědomovat, vykonávat politiku někoho jiného. Chceme svobodně žít, klidně pracovat, mít jistotu své budoucnosti a chceme ji mít ve svých rukou. Chceme, aby nás vedli lidé, o jejichž schopnostech jsme přesvědčeni. Existují pro to regulérní, demokratické a lidské prostředky, jak dosáhnout toho, aby ve vedení našeho státu a strany stáli lidé odborně a politicky schopní, vzdělaní, charakterově čestní, lidští. Těchto prostředků

se nesmíme vzdát. Máme rádi svou zem, vážíme si všech pracovitých poctivých lidí na závodech, vesnicích a na školách a bojíme se, abychom se my všichni nestali oběťmi uznávání „tvrdé reality“.

Forma našeho protestu, stávka, má upozornit na to, že jsme schopni důstojně a v tradicích našeho pracujícího lidu vyjádřit své obavy o další osud naší země, že odmítáme prosazovat své postoje a názory nadávkami, hysterickými výpady, vyhrožováním, násilnými činy nebo zaklínadly „věrnosti ideám marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu, věrnosti Sovětskému svazu a mezinárodnímu dělnickému hnutí, věrnosti lidu, naší straně“ atd. tak, jak to dělají někteří lidé, kterým říkáme jodasovci.² Tito lidé silných slov, kteří se domnívají, že za nimi stojí síla zbraní a vnějšího tlaku, nesmějí ovlivňovat činy našich představitelů a našich orgánů. Apelujeme proto na představitele naší strany a našeho státu:

„Nepřesvědčujte nás o tom, že například sdělovací prostředky dávaly prostor pro antisocialistické síly, když všichni víme, jaká je pravda. Nezdůvodňujte skutečné činy, které jsou v rozporu s nastoupenou polednovou cestou, argumentací, která je Vám vnucována. Náš pracující lid je statečný, moudrý a vytrvalý. Neupadá do paniky, nevzdává se, touží po míru a přátelství se všemi národy, má humánní cíle, touží po spravedlnosti, demokratickém socialismu, socialismu s lidskou tvář, nenávidí násilí a nespravedlnost, ponižování, utlačování, miluje pravdu a otevřenou hru. Zůstaňte věrným odrazem těchto hodnot našeho lidu, jste jeho součástí. Až nebudete jednou moci pracovat ve svých funkcích, otevřete demokratickou cestou, před zraky celého národa, možnost svým nástupcům, které si lid vybere podle rozumu a citu. Zabraňte tomu, aby se kabinetní politikou dostávali do čela naší strany a státu lidé, kteří budou sloužit cizí moci, kteří budou otroky své ctižádosti a svého nerozumu, své touhy po moci a svých hrubě zkreslených představ o socialismu.“³

Vážení přátelé na závodech, na vesnicích,

toto je pravý smysl naší stávky, který jsme vyjádřili při jejím zahájení a v konkrétních deseti bodech. Toto je pravý smysl stávky nás mladých, kteří bojujeme za svou budoucnost. Máme život před sebou, chceme žít, nechceme se ponižovat. Chceme

svým studiem nyní a svou pozdější prací na závodech a ve výzkumných ústavech vytvářet nové hodnoty, které našemu lidu dopomohou k šťastnému, materiálně i duševně bohatému životu v míru. Tak chápeme socialismus.

Prosíme Vás, informujte všechny pracující svého podniku o tomto našem postoji.

V Praze dne 18. listopadu 1968.

Shromáždění stávkujících studentů fakulty strojní ČVUT,
shromáždění stávkujících studentů fakulty elektrotechnické ČVUT,

plénium celopražského akčního výboru vysokoškoláků.

Se smyslem a obsahem vyslovili souhlas učitelé a zaměstnanci fakulty strojní ČVUT v Praze na celofakultní schůzi ROH, konané téhož dne.

[...]ª

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.

- 1 Je to narážka na listopadové plénium ÚV KSČ (14.–17.11.1968), které sice ještě vzbuzovalo naděje na zachování principů „Pražského jara“, ale způsob, jakým se distancovalo od „negativních prvků polednové politiky“, dával tušit, že takové naděje jsou iluzorní. Téměř shodnou formulaci s tímto otevřeným dopisem nacházíme i v Prohlášení AV českobudějovických fakult z 21.11. (viz dok. č. 5), kde se o výsledcích listopadového pléna říká, že „jakoby vzbuzují naději, že demokratický polednový vývoj bude přece jenom pokračovat...“
- 2 Toto označení prosovětské skupiny, převážně starých členů KSČ, je odvozeno od jejího mluvčího Josefa Jodase (1903–1970), který v meziválečném období působil v proletářské tělovýchově, později v nižších stranických funkcích a v ČSTV. V roce 1968 rozhodně vystupoval proti demokratizačnímu duchu „Pražského jara“ a v posrpnovém období se pod heslem „proletářského internacionalismu“ ztotožnil s vojenským vpádem vojsk Varšavské smlouvy.
- 3 Tato pasáž byla podle sdělení pamětníků míněna jako určitý návod k vytváření obdobných rezolucí v řadách dělnictva. Její formulace byla však příliš intelektuální, a proto se v dělnickém prostředí neujala.
- a K tomuto textu jsou připojeny ještě dvě přílohy: první je datována 19. listopadu a obsahuje seznam fakult pražských vysokých škol, které se k podpisu připojují. Druhou přílohu tvoří „Stanovisko SVS, na jehož podporu se konají studentské stávky“. Je to doslovné znění „Studentského desatera“. Srov. dok. č. 3, pozn. 3.

5

1968, 21. listopadu, České Budějovice. – Prohlášení akčního výboru vysokoškolských studentů k ukončení stávky. Kopie strojopisu A4.

PROHLÁŠENÍ

Akční výbor obou budějovických fakult VŠZ a PF v souladu s rozhodnutím pražského akčního výboru přerušuje stávku vysokoškolského studentstva, a to dne 21.11.1968 ve 12. hod.

Po čtyřech dnech trvání stávky, kdy všechna vysokoškolská centra v Čechách a na Moravě byla navzájem spjata vědomím vzájemné jednoty a solidarity, se opět vracíme zpět ke své každodenní práci. To však neznamená, že nebudeme i nadále pokračovat v permanentním prosazování svých požadavků, které se během naší akce staly požadavky celonárodními. Jsme proto odhodláni stávku kdykoli zahájit, pokud bude realizace našich požadavků ohrožena.¹

Vysokoškolští studenti použili stávky v současné vnitropolitické situaci, tedy v době, kdy tzv. současná realita svazuje stále více náš svobodný, demokratický život. Po lednu jsme se naučili chápat politickou činnost jako uskutečňování činů a ne jako hru s krásnými slovy. Žádáme konkrétní činy!

Nemohou nás uspokojit výsledky listopadového pléna, které jakoby vzbuzují naději, že demokratický polednový vývoj bude přece jenom pokračovat.² Současně však není respektováno právní všeho lidu – odvolání funkcionářů, kteří z titulu politické, osobní nebo charakterové neschopnosti ztratili naši důvěru. V této době však otevřenost vedoucích představitelů a činitelů je stále menší a vzniká dojem, že se bojí mluvit o svých starostech a problémech před lidem. Naskytá se otázka: Před kým se bojí hovořit, před svým lidem, nebo se bojí něčeho jiného?

Chceme svobodně žít, pracovat, a proto nás musí vést ti, kterým bezvýhradně důvěrujeme.

Výsledky naší stávky nelze zatím všeobecně zhodnotit po všech stránkách, neboť ještě není znám ohlas celé veřejnosti. Je možno však jednoznačně prohlásit, že 65 000 studentů³ se dokáže spojit ve velmi účinnou sílu. Poučili jsme se také, jakým

způsobem stávku vést, organizovat, a tato skutečnost je velmi důležitá pro naši další činnost.

Vyjadřujeme také svou hlubokou vděčnost všem vysokoškolákům, pedagogickému sboru, pracovním kolektivům a institucím, kteří přijali naše požadavky za své a dokumentovali tím, že pochopili současnou vnitropolitickou situaci a postavili se na stranu pravdy.

V průběhu akce přijali studenti spontánně přihlášení k solidaritě.⁴ Toto prohlášení jsou rozhodnutí plnit za každých okolností.

Ať žije solidarita vysokoškoláků v naší republice!

Akční výbor PEF VŠZ a PF v Českých Budějovicích

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.

-
- 1 Podobný stav pohotovosti vyhlásila všechna vysokoškolská centra. Stávkový výbor VŠZ v Č. Budějovicích přijal např. 21.11. v 7,45 hod. ráno telegram z Brna: „Stávka všech brněnských fakult se přerušuje ve čtvrtek 21.11.68 ve 12,15 hod. s možností jejího znovuobnovení v případě neuspokojivých výsledků jednání studentských zástupců s vládou. Přijato všemi fakultami parlamentu brněnského studentského centra.“ – *ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.*
 - 2 Srov. dok. č. 4, pozn. 1.
 - 3 Přesný počet vysokoškolských studentů v Čechách a na Moravě činil tehdy 63 278. – *ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.*, cyklostylovaný Přehled počtů studentů ve škol. roce 1968/69, sestavený „podle statistických materiálů min. školství“, s. 1–3.
 - 4 Srov. dok. č. 1.

6

1968, 19. prosince, Praha. – Dohoda o spolupráci Českého odborového svazu pracujících v kovoprůmyslu a Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy. Cyklostyl A4.

Dohoda o spolupráci
Českého odborového svazu pracujících v kovoprůmyslu
a Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy¹

Obě strany považují za základ dalšího postupu ČSSR k socialismu společenské dění zahájené plénem ÚV KSČ v lednu 1968 a přerušené intervencí pěti armád Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968.

Obě strany vysoce oceňují základní úspěchy lidu ČSSR v polednovém vývoji, za které pokládají zejména:

1. Otevřenou účast veřejnosti v čele s dělnickou třídou na tvorbě politiky státu a KSČ.

2. Otevřený dialog veřejnosti s vedením státu a KSČ realizovaný prostřednictvím masových komunikačních prostředků.

3. Obnovení společenské úlohy KSČ projevené zvláště Akčním programem z dubna 1968, odpovědí předsednictva ÚV KSČ na dopis pěti komunistických stran z Varšavy v červenci 1968 a čtrnáctým mimořádným sjezdem KSČ v srpnu 1968.

4. Odpor lidu ČSSR proti intervencí cizích² armád ve dnech 21.–28. srpna 1968.

Český odborový svaz pracujících v kovoprůmyslu vyjadřuje svou podporu nedávné studentské stávce za realizaci deseti bodů SVS³ a žádá vytvoření takových podmínek pro práci ve vládě, které by umožňovaly profesorovi Kadlecovi zůstat členem vlády. SVS Čech a Moravy vyjadřuje svou podporu úsilí pracujících kovoprůmyslu o odstranění aparátníků a byrokratů z vedoucích orgánů ROH a o vytvoření organizace, zastupující skutečné zájmy dělníků. SVS Čech a Moravy se připojuje k rezoluci Českého svazu^a pracujících kovoprůmyslu na podporu s. Josefa Smrkovského.⁴

Obě strany odmítají dnešní politiku neustálého ustupování vnějším tlakům a záměrného přerušování toku informací mezi vedením státu a vedením KSČ a veřejnosti.

Obě strany protestují proti kumulaci funkcí, moci a informací v rukou úzké skupiny vedoucích představitelů.

Obě strany nesouhlasí s tím, aby politiku v českých zemích řídilo nedemokraticky vybrané byro KSČ pro práci v českých zemích a žádají okamžité svolání sjezdu KS.^b

Obě strany odmítají napadání kulturní fronty a vysoce oceňují její politickou angažovanost.

Obě strany varují před omezováním svobodné činnosti masových komunikačních prostředků.

Obě strany jsou rozhořčeny neustálým odkládáním řešení koncepce ekonomického vývoje a odkládáním veřejné diskuse a schválení zákona o socialistickém podniku.

Obě strany žádají, aby bylo umožněno teamu^c dělnických zástupců podniků a čs. ekonomů vypracovat alternativní ekonomický program.

Obě strany trvají na požadavku okamžitého obnovení suverenity republiky a stažení cizích vojsk.

Obě strany žádají uspořádání nových voleb do všech zastupitelských orgánů v co nejkratší době.

Obě strany budou prosazovat, aby zásady obsažené ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN byly obsaženy v nové ústavě ČSSR.

Vzhledem k těmto společným názorům, vzhledem k potřebě vytvoření co nejširší lidové fronty⁵ sledující politiku vedení státu a vedení KSČ hodljají obě strany:⁶

1. Pravidelně si vyměňovat delegace a informace o své činnosti, o svých postojích a názorech na aktuální společenské problémy.

2. Vyměňovat si pravidelně získané politické informace.

3. Informovat se předběžně o připravovaných akcích.

4. Zabezpečit, aby vedoucí orgány českého odb[orového] svazu a SVS poskytovaly veškeré informace vzešlé ze vzájemného styku svým základním organizacím.

5. Poskytovat si vzájemnou podporu ve využívání možností obou smluvních stran.⁷

6. Neustále rozšiřovat přímý styk pracujících kovoprůmyslu se studenty vysokých škol.

7. Využít všech svých možností k neustálému upevňování a posilování neformálního svazku dělníků a inteligence.

8. Vysvětlovat vzájemná stanoviska na odpovídajících orgánech a jednáních.

9. Velmi pečlivě a uvážlivě hodnotit vývoj politické situace a projednávat jej odpovídajícími orgány. Důraznými akcemi trvat na realizaci svých požadavků.⁸

Dohodu schválilo 1200 delegátů prvního sjezdu Českého odborového svazu pracujících kovoprůmyslu, reprezentujících přes 900 000 pracujících.⁹

V Praze 19. prosince 1968

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.

Bulletin č. 1, s. 7–9.

- 1 Tato dohoda dosáhla i přes mlčení oficiálního tisku značné publicity v nej-různějších bulletiních, dopisech či prohlášeních a ovlivnila i vznik dalších dohod toho druhu. Viz např. „Dohoda mezi Svazem vysokoškolského studentstva Čech a Moravy a Federací lokomotivních čet“ uzavřená 7.1.1969 (*Zpravodaj FLČ*, leden 1969, s. 3), „Dohoda o spolupráci odborového svazu pracujících školství a osvěty ČSR a Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy“ z 20.1.1969 (*Studentské listy*, 1969, č. 1, s. 7), „Komuniké ze společného zasedání předsednictva Zväzu slovenských vysokoškolákov a Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy“ (*tamtéž*) aj. Začátkem roku 1969 ustavilo předsednictvo SVS zvláštní sekci pro styk s dělníky (*cit. fond SVS Č. Bu.*, dopis PSVS z 21.1.1969). Dne 7.1.1969 se touto dohodou zabývalo PÚV KSČ, které přijalo usnesení a „Návrh postupu ve věci Dohody...“ (*AÚV KSČ*, 1/4, příl. IV b). V březnu vyjádřilo byro pro stranickou práci v čs. zemích znepokojení nad množstvím dohod a koordinačních výborů. S postupem normalizace nabýval jejich obranný charakter na významu. V usnesení společné schůze pražských závodů a studentů z 16.4.1969 se v bodě 3 doslova uvádí: „V případě perzekuce kteréhokoliv z představitelů dělníků a studentského hnutí, pokrokových politiků, novinářů, kulturních pracovníků a vědců vystoupí dělnictvo a studentstvo jednotně na jejich obranu.“ (*ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.*) Ve vysokoškolských městech vznikaly v té době „dohody o akční jednotě a vzájemné informovanosti“, které položily základ k vytváření „koordinačních center“. V cit. fondu SVS Č. Bu. se zachoval dokument nadepsaný „Rozvedení dohody“, který podává statistickou charakteristiku tohoto orgánu: „Koordinační centrum je orgánem složeným ze zástupců závodů a institucí, které svým podpisem vyjádřily souhlas s dohodou o akční jednotě a vzájemné informovanosti, vyhlášené AR SVS PEF a VŠZ, a projevíly tak ochotu navzájem spolupracovat při řešení principiálních otázek našeho vnitropolitického života... Smyslem činnosti tohoto orgánu je zintenzivnění vzájemných kontaktů různých sociálních skupin naší společnosti, výměna názorů na řešení

aktuálních problémů, zaujmání společných stanovisek a koordinace společného postupu. Cílem činnosti... je pomáhat při budování demokratického socialismu v naší republice. V souladu s tímto konečným cílem bude koordinační centrum při prosazování společných požadavků používat pouze demokratických prostředků. Členy koordinačního centra jsou delegováni zástupci ROH jednotlivých závodů a institucí, u studentů... zástupci akademických rad... Členství v koordinačním centru vzniká souhlasem závodu nebo instituce se smyslem a cílem dohody o akční jednotě a vzájemné informovanosti vyjádřeným podpisem této dohody.“

- 2 Na sjezdu se zvlášť hlasovalo o formulaci „okupačních“ nebo „cizích“ vojsk. Většinou hlasů byla přijata druhá varianta. – *AÚV KSČ*, 1/4, příl. IVa, s. 3.
- 3 Srov. dok. č. 3, pozn. 3.
- a V textu Dohody uloženém v *AÚV KSČ* (1/4 PÚV, příl. IVa) je zaměněno za „sjezdu“.
- 4 Srov. zde oddíl dokumentů Odbory a heslo generální stávky..., dok.č. 8, pozn. 2.
- b *Tamtéž* – místo zkratky: „České komunistické strany“.
- c *Tamtéž*: „týmu“.
- 5 V cit. dokumentu „Návrh postupu ve věci Dohody...“ charakterizuje PÚV KSČ formulaci o nejšířší lidové frontě jako požadavek, který „svědčí o nedůvěře v dosavadní politický systém, jehož základem je Národní fronta, a o nedůvěře k vedoucí složce Národní fronty a společnosti – KSČ“. – *AÚV KSČ*, 1/4, příl. IVb, s. 2.
- 6 Následující body vzájemné komunikace se v zásadě, i když v různé redakci, objevují ve všech významnějších dohodách té doby. Viz např. Dohodu o spolupráci Odborového svazu pracovníků školství a vědy ČSR a SVS (*Studentské listy*, 1969, č. 1, s. 7) aj.
- 7 V cit. „Návrhu postupu ve věci Dohody...“ připouští PÚV KSČ, že s většinou bodů lze koneckonců souhlasit, ale ke dvěma zvlášť vyslovuje výhrady. Jsou to body č. 5 a 9, o nichž se tu říká: „...je možno se domnívat, že jde o pokus řešení politických problémů a sdružování se k politickým akcím mimo Národní frontu. Plyne to i z celého ducha dohody a některých jejích požadavků.“ – *AÚV KSČ*, 1/4, příl. IVb, s. 1–2.
- 8 Viz pozn. 7.
- 9 Při hlasování nebyl nikdo proti, 17 delegátů se zdrželo hlasování. – *AÚV KSČ*, 1/4, příl. IVa, s. 3.

7

1969, 16. ledna, Praha. – Prohlášení vědecké rady filozofické fakulty Univerzity Karlovy k sebeupálení Jana Palacha. Kopie strojopisu A4.

P r o h l á š e n í

vědecké rady filosofické fakulty University Karlovy v Praze¹

Jsme hluboce otřeseni zoufalým činem našeho kolegy Jana Palacha. Jeho zoufalství i jeho statečnost burcují nejen nás, ale všechny čestné lidi této země. V jeho mezním činu se odráží celá tragédie naší doby. Víme, že zoufalství není program. Ale proč dospívá občan Československa k činu, který v Evropě nemá obdoby? Protože i my všichni, celé Československo, jsme v situaci, která nemá obdoby. Začali jsme dílo, založené na důvěře v člověka, na vzájemné náklonnosti jako na zásadě nejen mravní, ale i jako na principu společenského, socialistického soužití. Dnes jsme všichni plni nejhlubších obav, že právě toto je ohroženo. Znovu a znovu jsme žádáni o důvěru, trpělivost, o věcnou práci. Jak ale máme důvěřovat, být trpěliví, klidně pracovat, když nemáme vliv na to, kdo a jak nám vládne? Nemáme nový ústřední výbor strany, pro jehož zvolení jsme dávno určili delegáty. Nemáme v českých zemích jediný orgán moci, který by vzešel z naší svobodné vůle. Milióny českých lidí jsou napadány jako pracivé nátlakové skupiny a nemohou se bránit.²

Stále existuje a je pohotově velká lidská pospolitost našich národů. Ale tato pospolitost se rozpadne, bude-li stále jen odkázána na vyčkávání a odsuzování k nečinnosti. Pak bude každý sám a spojovat nás bude jen zoufalství. Obracíme se k politikům této země s výzvou, aby si uvědomili, na jaké křižovatce stojí nejen oni, ale všechen lid. Čin našeho kolegy je prvním, strašným výkřikem varování před hrozící záhubou celého našeho díla.

Proto se obracíme i na Vás, členy ÚV KSČ, nikoliv jako na orgán, ale jako na jednotlivce, na každého z vás osobně. Apeluje na vaše svědomí, lidské, občanské, národní, komunistické. Uvědomte si a prokažte to prakticky činy, že bez tohoto lidu vládnout nemůžete.

I my cítíme svou odpovědnost za to, aby nedocházelo k dalším zoufalým činům. Proto budeme stát v poznané pravdě a spolu se studentským hnutím nepřestaneme kriticky posuzovat necitlivost, malost a kompromisnictví v naší dnešní politice.

Svoboda a život jsou neoddělitelné.^a

Vědecká rada Filosofické fakulty UK^b

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu.

- 1 Tento dokument se stal základem veřejného vystoupení zástupců vedení fakult, akademických rad studentů, odborů a organizací KSČ všech vysokých škol. V jejich prohlášeních (převážně z 18. ledna 1969) adresovaných ministru školství V. Bezděčkově se také v různých obměnách opakují formulace: „Stavíme se plně za prohlášení vědecké rady filozofické fakulty Univerzity Karlovy.“ (ÚSD, cit. dokumentace, SVS. Srov. také *Bulletin AR VŠZ a PEF*, 1969, č. 2, s. 3 n.) Na některých VŠ, jako např. na VŠP ÚV KSČ, se vyučující i posluchači podepisovali přímo pod tento text.
- 2 Formulace této věty patrně naráží na projev G. Husáka, který se na zasedání ÚV KSČ (14.–17.11.1968) vyjádřil, že existuje ilegální sítí pravicových skupin organizujících nátlak na vládu a KSČ.
 - a Verze zachovaná v korespondenci AR SVS v Č. Budějovicích zdůrazňuje poslední slovo proložením.
 - b Všechna dosud zachovaná znění tohoto textu jsou takto souhrnně signována. Podle sdělení bývalých pracovníků katedry sociologie VŠP ÚV KSČ byl pod textem, k němuž se tehdy přihlásili, podepsán prof. Kladaiva.

8

1969, 18. ledna, Č. Budějovice. – Leták „Proč hladovíme“ o studentské hladovce na podporu požadavků Jana Palacha a proti politickému vývoji v zemi. Cyklostyl A4.

PROČ HLADOVÍME?¹

Svým činem chceme uctít památku Jana Palacha a zároveň apelovat na svědomí mocných tohoto světa, aby upustili od politiky, která začíná zabíjet², a přihlíželi k oprávněným požadavkům lidu.

Svou hladovkou podporujeme i šest požadavků SVS v Českých Budějovicích, které zní:

1. Jedinou přijatelnou alternativou dalšího vývoje naší společnosti je demokratický socialismus, konkretizovaný Akčním

programem KSČ, jako společenský systém, zaručující našemu lidu tohoto státu odpovídající podíl na tvorbě politiky a maximum demokratických svobod.

2. Vedení státu bude svěřeno těm představitelům, kteří dokázali věrnost ideálům demokratického socialismu, a ti, kteří nemají důvěru lidu a přesto i nadále setrvávají ve svých funkcích, představují trvalý zdroj napětí a vyvolávají nedůvěru veřejnosti.¹

3. Vzhledem k postavení KSČ jako vedoucí složky našeho politického systému je nutné, aby byl co nejdříve svolán sjezd KS českých zemí a odstraněna nezdravá názorová diferenciacie v jejích řadách. Existují-li závažné názorové rozpory ve straně, nelze se divit tomu, že existují i v celé naší společnosti a představují vážnou překážku konsolidace politických poměrů.

4. Těžké období, kterým naše republika v minulém roce prošla, znamenalo prověrku každého z nás – jednotlivců i volených orgánů všech stupňů, z nichž ne všichni a ne všechny obstály se ctí. Aby byla obnovena důvěra lidu ve své volené zástupce a orgány, je třeba urychlené provedení demokratických voleb.³

5. K zajištění prosperity našeho národního hospodářství a k zvýšení životní úrovně lidu je nutné provést důslednou ekonomickou reformu.

6. Od odpovědných státních činitelů očekáváme, že v souladu s vůlí naprosté většiny národa provedou patřičné kroky k obnově plné suverenity, nezávislosti a svrchovanosti naší republiky v rámci soc. tábora.⁴

Děkujeme všem, kteří nám jakýmkoliv způsobem prokázali svou podporu a pomoc.

Hladovějící studenti

ÚSD. Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu.

1 Dne 18. ledna zahájili hladovku také dva studenti (technik a medik) v Praze. V Brně zasedala 19.1.1969 studentská konference a vznesla požadavek na prezidenta republiky, aby svolal FS, které by vypsalo volby a přijalo tiskový zákon v předsrpnové podobě. Osm studentů vyhlásilo hladovku až do svolání FS. (Srov. cit. *Bulletin* 1969, č. 2, s. 12.) Po Palachově činu vyhlásilo hladovku také 19 studentů z Bratislavy. Ve svém prohlášení uvedli: „Tento čin vyznačil nade vším absolutní hranici, absolutní hodnotu, pod jejíž vahou se rozpadá každá realita – hle, tady jsem já, celá má osobnost,

- moje ruce, moje plíce, moje oči, moje hořící tělo, já, živý člověk, křičím NE nelidské realitě, která upaluje pravdu, a volám, že je třeba začít od lidského.“ – *Listy*, 1969, č. 4, s. 2.
- 2 Tato formulace je shodná s hesly obou pražských studentů, kteří na rampě Národního muzea vyvěsili nápisy: „Hladovka do 21.1. Protest proti politice, která začala zabíjet. My vydržíme do úterý 21. ledna, vydržíte to vy s čistým svědomím?“
- a Originál má v tomto odstavci dvojnásobnou výšinuť z vazby, které porušuje jeho smysl. Zde upraveno.
- 3 Poslední volby do NS a NV se konaly 14.6.1964. V roce 1968 byly vypsaný na 19. května, ale pro všeobecnou nespokojenost s kandidáty vybranými ještě před „lednem“ rozhodlo předsednictvo NS dne 11.4.1968 o jejich odložení. V důsledku napjaté politické situace, vojenského vpádu a vnuceného pojetí normalizace se volby do zastupitelských sborů uskutečnily až 26.–27. listopadu 1971.
- 4 Dne 21.1. po pietní manifestaci před filozofickou fakultou se odebrala pětičlenná delegace zástupců SVS k jednání s představiteli vlády. Mezitím zasedalo předsednictvo SVS. Delegace se vrátila po půlnoci. Cit. *Bulletin*, č. 4, s. 6 o. tom píše: „Kolega Holeček podal zprávu o průběhu jednání s vládou, které byly tlumočeny požadavky Jana Palacha. Jednání s vládou nevedlo k pozitivním výsledkům a SVS další jednání odmítá, protože nemůže nic vyřešit. Očekává se, že SVS požádá vládu, aby veřejně prohlásila, že není v její moci řešit naše požadavky.“

9

1969, 25. února, Praha. – Dopis, kterým se předsednictvo SVS obrací na studentskou veřejnost v souvislosti s tragickou smrtí Jana Zajíce.

[...]ª

Kolegové,

předsednictvo SVS Čech a Moravy se obrací v krátké době již podruhé na studentskou veřejnost naší republiky v souvislosti s událostí, která se dotýká každého z nás.

Tragickým způsobem zemřel dne 25.2.1969 kolega Jan Zajíc, student střední průmyslové školy železniční v Šumperku. Zanechal nám všem apel, ve kterém burcuje naše svědomí a vysvětluje motivy svého činu.

Neštěstím našeho národa se stala skutečnost, že současné období života společnosti je provázáno oběťmi mladých, čistých lidí.

Mladá generace za poslední rok zestárla o celá léta. Nemá před sebou jeden stereotyp, ale má možnost konfrontovat současnost s perspektivou, která se jí otevřela po lednu 1968.

Oběť Jana Zajíce se stala obžalobou nejen nás, kteří jsme opět rezignovali, ale i těch, kteří se snažili čin Jana Palacha cynicky pošpinit.¹

Chápeme čin Jana Zajíce jako rozhodnutí jednotlivce, který neznal pro sebe jinou, lepší alternativu. Alternativu, kterou by byla společnost odstraňující motivy, jež dovedly Jana Zajíce dne 25.2.69 do Prahy, společnost, která nedává mladým příčinu k násilnému odchodu ze světa.

Obracíme se ke všem, kteří by chtěli kolegy Jana Palacha a Jana Zajíce následovat:

Postavte se po bok těch, kteří chtějí, aby se taková společnost stala skutkem, ne svou smrtí, ale svými životy pomáhejte realizaci této myšlenky.

Předsednictvo SVS

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu.

a Záhloví, adresa a emblém SVS

1 Je to narážka na jednání nejvyšších orgánů KSČ z 20.1.1969, kde zaznělo mimo jiné i tvrzení, že tento tragický čin byl vyvolán „rozvratnou nacionalistickou hysterií pravicových sil“. Toto hodnocení později plně převzala i normalizační historiografie. Srov. *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 541. Zdánlivě mírnější, nikoli však méně cynické bylo stanovisko vlády, v němž se píše: „Vláda přijímá tento čin o to tíživěji, že tragédie Jana Palacha se stala ve dnech, kdy se začalo dařit postupně uklidňovat rozbouranou hladinu našeho politického života a kdy se úsilí strany a lidu koncentruje k překonání obtížné politické, sociální a ekonomické situace.“ (Cit. Sb. 1968–1969, SVS Č.Bu., Vláda ČSSR k tragickému činu Jana Palacha.) Dva pražští studenti tehdy na otázku, proč drží hladovku, odpověděli: „Proti dnešnímu prohlášení vlády, ze kterého neplyne dostatečná záruka, že zabrání dalšímu upalování... Na vládním prohlášení nás zaujala věta, že čin Jana Palacha přišel v době, kdy se situace začala uklidňovat. My bychom to uvedli na pravou míru – tragický čin Jana Palacha přišel v době, kdy situace začala být uklidňována“ (podtrženo v originále). – Cit. *Bulletin*, č. 2, s. 13.

1969, 19. dubna, Č. Budějovice. – Prohlášení studentů provozně-ekonomické fakulty VŠZ a pedagogické fakulty v Č. Budějovicích, vstupujících do stávkový protest proti závěrům dubnového pléna ÚV KSČ. Cyklostyl A4.

My, studenti PEF VŠZ a PF v Českých Budějovicích jsme se na společném shromáždění dne 19. dubna 1969 v 10.37 hod. rozhodli vstoupit do symbolické, protestní, zatím časově neomezené stávky.¹

Své rozhodnutí zdůvodňujeme tím, že jednání dubnového pléna ÚV KSČ a závěry z něho vyplývající jsou neslučitelné s naším pojetím polednové politiky.

1. Odstoupení Alexandra Dubčeka považujeme za krok, k němuž byl donucen vnějšími mocenskými silami. Vycházíme z přesvědčení, že politik, který se společně s ostatními členy „lednové čtyřky“ zavázal vyvést náš lid ze srpnové krize, by nikdy svoje místo dobrovolně neopustil. Není rozhodující, že soudruh Alexander Dubček zůstal nadále členem předsednictva ÚV KSČ, důležité je to, že odchodem z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ ztrácí nadále možnost rozhodujícím způsobem ovlivňovat politiku strany v polednovém duchu, politiku strany, která má rozhodující vliv ve státě, a tedy i na život každého z nás. A. Dubček se stal pro nás symbolem, který ztělesňoval ve své osobě vše, čeho se podařilo v období mezi lednem a srpnem 1968 dosáhnout. Proto jeho odstranění z vedoucí funkce považujeme za útok namířený vůči všem pokrokovým silám v naší společnosti.²

2. V přesunutí Alexandra Dubčeka do jiné funkce [vidíme] jen taktickou manipulaci, která má vést k uchlácholení a oklamání veřejného mínění.

3. Jestliže na jedné straně uznáváme vedoucí úlohu KSČ v našem politickém systému, nelze nepřiznat všemu lidu právo spolurozhodovat o tom, kým a jak má být veden. Proto protestujeme proti odvolání dalších, výrazně pokrokových politiků z předsednictva ÚV KSČ. To se týká především soudruha Josefa Smrkovského, dalšího člena „velké čtyřky“.

4. Jestliže vidíme snahu vyloučit tyto čelné politiky z možnosti spolurozhodovat v předsednictvu ÚV KSČ, potom musíme dojít k závěru, že se otvírá cesta k tomu, aby se zmíněný orgán stal nástrojem, jenž nebude ovládán přáním naprosté většiny obyvatel naší země, nýbrž nekontrolovatelným mocenským tlakem z vnějšku i samozvanými, politicky agresivními, přitom však početně nevýznamnými složkami konzervativních sil zevnitř.

5. V novém předsednictvu ÚV KSČ již také není soudruh Václav Šimeček, reprezentant našeho kraje, který byl pro nás člověkem, jehož názory jsme dobře znali a který měl naši plnou důvěru.³ Protestujeme i proti jeho odsunutí z důležité funkce, stejně jako podobnému osudu dalších členů bývalého předsednictva, kteří se stavěli výrazně na stranu pokroku a polednových myšlenek.

6. Jsme přesvědčeni o tom, že celá politická krize, uprostřed níž stojíme, byla uměle vykonstruována v tom smyslu, aby se moci v naší zemi opět ujaly ty síly, které nemají nic společného s duchem ledna 1968, i když leckdy svou příslušnost k němu slovně proklamují.

7. Jsme si vědomi toho, že nejsnazší cestou, jak likvidovat jakoukoliv kritiku zdola, je zbavit veřejnost možnosti vyjadřovat své názory a přesvědčení. Proto protestujeme proti všem represivním opatřením v tisku, rozhlasu a televizi, zejména vůči orgánu Svazu československých spisovatelů, časopisu *Listy*, jakož i dalším časopisům, jako jsou *Politika*, *Reportér*, *Zítřek* a jiné.

8. V souvislosti s tím se obáváme možného omezování akademických svobod a občanských práv vůbec; v tomto případě se zachováme ve smyslu dohody o solidaritě, přijaté během listopadové stávk.

9. Závěrem zdůrazňujeme, že si vyhrazujeme právo seznámit s tímto stanoviskem veřejnost⁴ a zároveň vyslovujeme bezvýhradnou podporu a solidaritu všem akcím, jejichž cílem bude zachování smyslu polednové politiky, konkretizované Akčním programem KSČ.

Odmítáme hrubý diktát, samozvanou moc a bezpráví.

ÚSD, Sb. 1968–1969, SVS Č. Bu.,

Stávkové prohlášení z 19.4.1969

- 1 *Jihočeská pravda*, tiskový orgán Jč. KV KSČ (24.4.1969, s. 1), mylně klade zahájení stávků o den dříve.
- 2 Tento bod Stávkového prohlášení komentovala *Jihočeská pravda* takto: „Obdiv k osobnosti Alexandra Dubčeka je na místě, můžeme však ztotožnit celý polednový vývoj jenom s osobnostmi, symboly a jmény? Cožpak loňské politické jaro nepřineslo oprávněný požadavek na skutečně realistickou politiku, zbavenou jak mocenské zvůle, tak i emocionálního chápání věcí? Bylo by velice laciné zařkávat se pouze jmény a slovy a přehlížet praktické problémy. Pravdivých závěrů se můžeme totiž dobrat jedině s čistou hlavou bez svázanosti s jakýmikoliv mýty a iluzemi. V opačném případě bychom se ocitli tam, odkud jsme loňského ledna vyšli.“ – J. Bauer: Studentské iluze, *Jihočeská pravda*, 24.4.1969, s. 1.
- 3 Václav Šimeček, zaměstnanec strojírenského závodu ve Velešíně, byl zvolen do ÚV KSČ na mimořádném XIV. sjezdu v Praze - Vysočanech. Účastnil se také všech důležitých mítinků v areálu vysokoškolských kolejí v Č. Budějovicích.
- 4 Regionální tisk poskytl prostor pro odmítavé stanovisko ke stávce (srov. *Jihočeská pravda* 22.4. a 24.4.1969), ale studentské prohlášení nezveřejnil. Šířilo se jen prostřednictvím tohoto cyklostylovaného letáku.

11

1969, srpen. – Společné prohlášení dělníků a studentů a směrnice, jak vyjádřit občanský postoj u příležitosti prvného výročí srpnové okupace. Kopie strojopisu A4.

Drazí spoluobčané!

Blíží se smutné výročí potupné okupace naší drahé vlasti tzv. přáteli. Quislingovci¹ v čele s Husákem, Indrou, Biřákem, Kolderem a dalšími, jim podobnými zrádci, se snaží český a slovenský národ obalamutit a okupaci provedenou 21. srpna legalizovat jako plně oprávněný a nutný zásah našich „P Ř Á T E L“. Proto bylo nutné odstranit z vedení státu a veřejného života takové osobnosti, které za cenu osobní bezpečnosti a ztráty existence doposud bránily těmto špinavostem. Tito novodobí hrdinové našeho národa v čele s dr. Krieglem, Pachmanem, Zátopkem, Pavlem a mnoha dalšími se hrdě a nebojácně postavili do prvních řad odporu proti zvůli zaprodanců Štrougalovy a Auerspergerovy kliky a statečně brání svatou pravdu o skutečných záměrech nezvaných hostů. Naše národy nikdy nezapomenou

obětí našich drahých synů Jana Palacha a Jana Zajíce. Jejich sebeobětování nesmí být zmařeno. My, dělníci a studenti, jsme se plně rozhodli, že se nedáme odradit žádnými perzekucemi a zůstaneme i nadále v pevném bratrském spojení, abychom mohli vzájemně informovat naši veřejnost o pravém stavu věcí. Drazí přátelé, husákovci se zmocnili vedení našeho státu, aby jej přivedli tam, kam náš národ český a slovenský chtěli dostat marně 21. srpna okupanti. Jsou však stále sami. 14 000 000 našich občanů je opustilo a v srdcích má pro ně jen opovržení. Dějiny světa již bezpečně prokázaly, že zrada na národech nachází vždy bumerang. Jsme si jisti, že není daleko doba, kdy tito zrádci se dočkají zasloužené odplaty právě od těch, kterým nyní tak vroucně slouží. Do té doby nesmíme však zůstat nečinní, nesmíme ztrácet naději. Musíme celému světu dokázat, tak jak jsme to dokázali i v oněch srpnových dnech, že nás žádné perzekuce ani násilí nezlomí. Musíme i nadále zůstat jednotni ve své nezávislosti k okupantům a zrádcům našeho národa. V den smutného výročí okupace 21. srpna 1969 musíme světu znovu připomenout hanebný čin, který na nás spáchal Sovětský svaz. Není v naší moci bránit se se zbraní v ruce. Braňme se proto nenávistí a bezmezným pohrdáním moskevskými mocipány a Husákovými přísluhovači. Nejsme pro vyhlašování generálních stávek. Zrádcovská klika využila by toho k dalším zákrokům a omezením naší svobody.² Lze i jinak upozornit svět, že i nadále bojujeme za socialismus a lidskou tvář. Rozhodli jsme se k vydání pokynů, jejichž dodržení dostatečně prokáže celému světu, že jsme na Den hanby nezapomněli a že s takovým způsobem návštěv se nikdy nesmíříme. Je povinností všech věrných občanů našich národů řídit se v den 21. srpna touto směrnicí:³

1. Nepoužiji na cestu do práce žádných dopravních prostředků (s výjimkou pracujících, kteří musí na cestu do práce použít vlaku).

Cestu do práce je nutno vykonat demonstrativně pěšky. Staří a nemocní nechť upustí v tento den od zbytečných cest.

2. Odmítnu návštěvu kin a divadel. Umožním tak hercům, aby v den smutku nebyli nuceni k vystoupením v divadelních veseloherních kusech.

3. Upustím od veškerých nákupů v kterýchkoliv obchodech. Nutné potraviny nakoupím den předem.

4. Podle možností vyzdobím hroby všech obětí potupné okupace.

5. Nezakoupím si žádný deník ani časopis.

6. Nevstoupím do žádné restaurace ani kavárny. Taneční kavárny musí zůstat liduprázdné, aby hudební tělesa nebyla nucena v den národního smutku hrát veselou hudbu.

7. Ozdobím pomníky všech slavných postav našich dějin.

8. Úderem 12. hodiny zastavím práci u stroje i na každém jiném pracovišti na dobu 5 minut k uctění obětí okupace a nového teroru.

9. Osobní auta zastaví rovněž provoz a rozžehnou světla, stejně tak i ostatní dopravní prostředky zastaví provoz.

10. V mezích možností uvědomím své známé v cizině o chystaných akcích a vyzvu je k propagování podobných akcí v celém světě.

Je nutné vyzvat veřejné světové instituce, aby svým vlivem prosadily vyhlášení dne 21. srpna jako „Den hanby“.

Drazí spoluobčané, aby tato akce byla opravdu účinná, je nutné její směrnicí rozšířit tak, aby se dostala do rukou všeho lidu.

Cenzura a zásahy v tisku nedovolují tuto možnost a je proto národní povinností k a ž d é h o předat směrnice nejméně pěti skutečným přátelům.⁴

Věříme, že nezklamete, jako jste nezklamali v srpnových dnech!

Nechť žije svorně český a slovenský národ!

HANBA QUISLINGOVCŮM V ČELE S HUSÁKEM!

Společně za vítězstvím!

Dělníci a studenti.

ÚSD, Sb. 1968–1969, Jč.

1 Celá řada protiokupačních projevů z let 1968–1969 se inspirovala obdobnými jevy z let druhé světové války (anekdoty, protiokupační popěvky, návody k pasivní rezistenci apod.). Z té doby je převzato i toto označení pro kolaboraci. Vidkun Quisling (1887–1945) sestavil v Norsku přes odpor demokratických sil kolaborantskou vládu a postupoval v souladu s okupační mocí proti zájmům vlastního národa.

- 2 Takovým zákrokem byla i připravovaná opatření mocenského aparátu k prvnímu výročí okupace. V té době se ve vrcholných orgánech KSČ značně omezila praxe stenografických zápisů z jednání. Stále více otázek se řešilo jen „ústně“. Tak i v tomto případě dostal stranický aparát instrukce převážně telefonicky, případně dálnopisem. V jejich intencích se pak zejména v průběhu července konaly na krajských výborech operativní porady k zvládnutí obávaného výročí. Svá opatření rozvrhla politická moc do čtyř etap:
- (28.7.–4.8.): zveřejnění zprávy bývalého ministra vnitra J. Pavla o situaci v r. 1968; opatření MV proti recidivistům.
 - (5.–10.8.): tisková kampaň za internacionální politiku a zveřejnění některých dokumentů z Černé n. Tisou, Bratislavy a Varšavy.
 - (11.–20.8.): štábní a polní cvičení LM, pochody jejich jednotek ulicemi měst, celostátní mítink LM; 20.8. projevy G. Husáka a L. Svobody.
 - (21.8.–1.9.): zdůraznění idejí SNP, zveřejnění vybraných dokumentů z r. 1968 a zásadní opatření ve sdělovacích prostředcích.
- Opatření přijatá např. v jihočeské metropoli nápadně připomínala rozkazy českobudějovického policejního ředitele z počátku nacistické okupace (SOA Třeboň, PR Č.Bu. – instrukce k 28. říjnu 1940. Srov. také E. Pecka – J. Pecka: *Z dějin pokrokového hnutí jihočeské mládeže*, Č. Budějovice 1967, s. 77), který nařizoval kontrolu divadelních a filmových představení, veřejného zpěvu podezřelých písní a parodií a zadržení podezřelých osob. Obdobně v zápisu z porady Jč. KV KSČ z 25.7.1969 čteme: „K zajištění klidu v měsíci srpnu 1969:
- a) zabránit invektivám a zneužití současné vnitropolitické situace,
 - b) prověřit skladbu filmových programů na srpen,
 - c) prověřit předem (podtrženo v orig.) estrády, ochotnická představení, výstavy apod. a dodržovat vyhlášku č. 99/58 o povolování akcí, předem vyžadovat texty a bez předložení textů nic nepovolit,
 - d) zajistit řádnou kontrolu místního rozhlasu a využívání rozmnožovacích strojů,
 - e) v případě zjištěných závad budou vůči odpovědným pracovníkům vyvozena přísná opatření.“ – *ÚSD, Sb. 1968–1969, Jč.*, zápis z porady na KV KSČ v Č. Budějovicích (25.7.1969) pořízený J. Říthou pro potřeby MěNV Č. Budějovice. Poradu řídil pracovník KV KSČ Z. Majer.
- 3 Bojkot oficiálního tisku, manipulovaných slavností a okupační moci, jak je vyjádřen v následujících deseti bodech, není v novodobých dějinách Československa ojedinělý. Podobné výzvy k pasívní rezistenci se např. objevily na jaře a kolem 28. října 1939, kdy kolovalo v opisech „Desatero příkázání Čechů“ a leták „Slavíme 28. říjen“ (srov. E. Pecka – J. Pecka, c.d., s. 75 n.). Jejich obsah i gestace jsou podivuhodně blízké. Normalizační garnitura ovšem nepotřebovala pokojnou a hrdou manifestací národa; aby mohla demonstrovat svou moc a sílu, muselo dojít k srážkám a incidentům. V morálně vzrušeném ovzduší, kdy cit převládá nad reflexí, nebylo těžké takový konflikt vyprovokovat.
- 4 Z důvodu rychlého rozšíření tohoto desatera došlo v ilegálním oběhu k jeho zestručnění. Zachovaly se exempláře, které dodržely úvodní oslovení „Draží spoluobčané“ a podpis „Dělníci a studenti!“ Deset poněkud hutněji formu-

lovaných bodů pak předznamenává sedmiřádkový úvod převzatý ze závěru otiskovaného dokumentu: „... v den smutného výročí 21. srpna nejsme pro vyhlášení generálních stávek. Bylo by toho využito k dalším zákrokům a omezení svobody. Lze i jinak upozornit svět, že i nadále bojujeme za socialismus a lidskou tvář. Rozhodli jsme se proto k vydání pokynů, jimiž se občané našich národů mají 21. srpna řídit.“ – *ÚSD, Sb. 1968–1969, Jč.*